

Η ΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ Β. ΝΑΥΤΙΚΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ 1940 - 1944

Ἐλέχθη, Κυρίαί καὶ Κύριοι, καὶ ἐλέχθη ὁρθῶς, ὅτι ἡ θάλασσα διὰ τοὺς Ἑλληνας εἶναι πηγὴ ἰσχύος. Ὅτι ἔγινε νόμος δόξης καὶ ζωῆς. Τὸ μαρτυροῦν ὅλοι οἱ μεγάλοι σταθμοὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας: ἡ Μινωικὴ θαλασσοκρατορία, ἡ Σαλαμίς, τὸ Βυζάντιον μέχρι τοῦ 11^{ου} αἰῶνος καί, μετὰ τὴν πτώσιν του, ἡ Ἀναγέννησις, ποὺ ἔρχεται πάλιν ἀπὸ τὴν θάλασσαν, μὲ τὸ ναυτικὸν τῶν «θαυμασίων σκοπέλων» τοῦ Κάλβου: τῆς Ὑδρας, τῶν Σπεισῶν καὶ τῶν Ψαρῶν, ποὺ ἔγραψαν τὸ ὑπέροχον ἔπος τῆς Ἀνεξαρτησίας. Τὸ ἔπος αὐτὸ εὔρε τὴν λαμπράν του συνέχειαν εἰς τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους μὲ τὰς ναυμαχίας τῆς Ἑλλης καὶ τῆς Λήμνου καὶ ἀνεγνώθη τελευταίως μὲ ἀμείωτον ἔντασιν κατὰ τὸν Β^{ον} παγκόσμιον πόλεμον τοῦ 1940 - 44. Καὶ αἱ μὲν παλαιότεραι σελίδες δόξης τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ συγκροτοῦν τὴν ναυτικὴν παράδοσιν τοῦ Ἑθνους, ποὺ τραγουδοῦν ἀπὸ αἰῶνων τὰ Ἑλληνικὰ κύματα. Διὰ τὴν τελευταίαν ὁμως ἐκδήλωσιν τῆς Ἑλληνικῆς ναυτικῆς ἀρετῆς, ποὺ ἔλαμψε πρὸ 20ετίας, κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 40 - 44, ὀλίγα καὶ ἀσαφῆ καθιέρωσεν ἕως τῶρα ἡ Ἑθνικὴ συνείδησις. Καὶ ἐπειδὴ προέρχομαι ἀπὸ τὸ Ναυτικόν, τὸ ὁποῖον πολλὴν ἡγάπησα, ἐθεώρησα χρέος τιμῆς ν' ἀφιερῶσω εἰς τὴν τελευταίαν του πολεμικὴν δρᾶσιν τὴν σημερινὴν πρώτην ὁμιλίαν μου ἀπὸ τοῦ ἐπισημοῦ τούτου βήματος. Δὲν εἶχα τὴν τιμὴν νὰ συμμετάσχω εἰς τὸν τελευταῖον πόλεμον. Ἡ σύνταξις ὁμως τῆς πολεμικῆς Ἐκθέσεως, ποὺ μοῦ ἀντετέθη, μοῦ ἔδωκε τὴν ἐνκαιρίαν νὰ μελετήσω εἰς ὅλην των τὴν ἔκτασιν τὰς λεπτομερείας τῆς ἐξαιρέτου συμβολῆς τοῦ Ναυτικοῦ εἰς τὸν ἀγῶνα, νὰ ἐκτιμήσω βαθύτατα τὴν σιωπηλὴν ἀλλ' ἐνδοξον δρᾶσιν του καὶ νὰ αἰσθανθῶ ἀληθινὴν ὑπερηφάνειαν δι' ὅσα ἐπετέλεσαν νεώτεροι καὶ νεαρώτατοι ἀκόμη συνάδελφοι τῶν παλαιῶν ἡμερῶν. Θὰ ἤμουν πολὺ εὐτυχὴς ἂν, συνοψίζων ἐνώπιόν Σας τὴν κατὰ τὸν πόλεμον 40 - 44 δρᾶσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ, κατώρθωνα νὰ ὑψώσω τὸν ἀδύνατόν μου λόγον εἰς ἀντάξιον ἐγκώμιον τῶν λαμπρῶν του ἀγῶνων καὶ τῶν ὑπερόχων του θυσιῶν.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ μακροηγορήσωμεν διὰ τὰ προηγηθέντα τοῦ πολέμου. Τὰ «ἀπὸ τῆς Ἐσπέρας νέφη», ποὺ ἤρχισαν νὰ σωρεύονται ἀπὸ τοῦ 1933, ἐπυκνώοντο συνεχῶς καὶ κατέληγαν τὴν 3^{ην} Ὀκτωβρίου 1939 εἰς τὴν κήρυξιν τοῦ Β^{ον} παγκοσμίου πολέμου, ποὺ ἐπὶ ἐξαιτίαν συνεκλόνησε τὴν ἀνθρωπότητα. Ἡ κατάστασις διὰ τὴν Ἑλλάδα προσέλαβε ζοφεράν ἐντελῶς μορφήν ἀπὸ τῆς εἰσόδου τῆς φασιστικῆς Ἰταλίας εἰς τὸν πόλεμον, τὸν Ἰούλιον τοῦ 1940, ὅποτε καὶ ἐξεδηλώθησαν ἐντονότεραι αἱ ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐχθρικαὶ τῆς διαθέσεις μὲ τὸν ἀπηνῆ πόλεμον τῶν νεύρων ποὺ ἐξαπέλυσε καὶ αὐτῆς. Συνεχεῖς παραβιάσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐναερίου χώρου, δυσφημιστικὴ ἐκστρατεία τοῦ Ἰταλικοῦ τύπου, ἀεροπορικαὶ ἐπιθέσεις ἐναν-

τόν τοῦ Ὠρίωνος, τῆς Ὑδρας, τοῦ Γεωργίου, τῆς Ὀλγας, τῶν Ἑλληνικῶν ὑποβρυχίων, ἐκορυφοῦντο μὲ τὸ ἀνοσιούργημα τοῦ τορπιλλισμοῦ τῆς Ἑλλης εἰς τὴν Τῆνον κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς Μεγαλόχαρης.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις — ἃν καὶ κατεῖχεν ἀδιαφεύστους ἀποδείξεις — ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ της νὰ ἀποφύγῃ τὴν ρῆξιν, ἐπέβαλε σιγὴν ἢ ἀπήχσεις ὁμῶς τοῦ ἐγκλήματος ὑπῆρξε συγκλονητικὴ διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν. Πειθαρχῶν εἰς τὴν κυβερνητικὴν κατεύθυνσιν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς κατέπνιξε κάθε ἐκδήλωσιν τοῦ θυμοῦ του. Τὸ πλῆγμα ὁμῶς ἦτο τόσον ἀνόσιον, ὥστε ὑπὸ τὴν τέφραν τῆς σιωπῆς ἐφλόγισε τὸν πόθον τῆς δικαίας τιμωρίας καὶ ὠδήγησεν εἰς τὴν λῆψιν μερικῶν ἀπαραιτήτων προληπτικῶν μέτρων. Σχετικῶς μὲ τὸ Ναυτικὸν συνίσταντο τὰ μέτρα αὐτὰ εἰς τὴν ἐπάνδρωσιν τῶν πλοίων τοῦ στόλου καὶ τῶν ἐπακτίων ὀχυρῶν, εἰς τὴν πόντισιν φραγμάτων ὠρισμένων λιμένων κ.τ.τ. Πεινχρότατα μέτρα πρὸ τοῦ ἀπειλουμένου μεγάλου κινδύνου. Αὐτοὶ περιττὸν νομίζω νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ πολεμικὴ παρασκευὴ τῆς Χώρας καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ μεσοπολέμου δὲν ἀπέβλεπεν εἰς σύρραξιν πρὸς μεγάλην δύναμιν ὅπως ἡ Ἰταλία. Ἄλλος ἦτο ὁ θεωρούμενος πιθανὸς ἀντίπαλος. Αἱ Ἑλληνικαὶ δυνατότητες δὲν ἐπέτρεπαν οὔτε ν' ἀναλογισθῇ κανεὶς σχετικὸν ἀνταγωνισμόν. Συντριπτικὴ ἐντελῶς ἦτο ἡ κατὰ θάλασσαν Ἰταλικὴ ὑπεροχή. Θ' ἀναφέρω δύο μόνον χαρακτηριστικοὺς ἀριθμούς: Τὸ συνολικὸν ἐκτόπισμα τοῦ Ἰταλικοῦ στόλου ἀνήρχετο εἰς 658.398 τόννους ἀπέναντι 14.602 μόνον τόννων τοῦ Ἑλληνικοῦ! Δὲν ὑπάρχει, νομίζω, ἄλλο παράδειγμα τόσης καταπληκτικῆς ἀνισότητος μεταξὺ ἀντιπάλων στόλων.

Ἡ Ἑλλὰς ἀναμφιβόλως ἐπελόγιζεν εἰς τὴν κάλυψιν τῶν ἀκτῶν της ἐκ μέρους τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου τῆς Μεσογείου, πὺν μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῆς Γαλλίας ἀπειλεί τὴν μοναδικὴν ἀντίρροπον δύναμιν τοῦ Ἰταλικοῦ εἰς τὴν θάλασσαν αὐτήν. Ἐν τούτοις καὶ τοῦ Ἀγγλικοῦ Μεσογειακοῦ στόλου ἡ δύναμις ἦτο πολὺ κατωτέρα τοῦ Ἰταλικοῦ (εἶναι ζήτημα ἂν ἔφθανε τὸ 1/3), ἐπὶ πλεον δὲ ὁ Βρεττανικὸς στόλος ἦτο πολὺν βεβαρημένος μὲ ποικίλας ἀσχολίας, προστασίας καὶ ἐφοδιασμοῦ τῆς Μάλτας καὶ ἄλλας πολλὰς, ὥστε ἀπεκλείετο ἡ καθήλωσις του περὶ τὰς Ἑλληνικὰς ἀκτὰς διὰ νὰ τὰς προστατεύσῃ. Δὲν πρέπει ἄλλως τε νὰ διαφεύγῃ ὅτι ἡ ἀπόστασις τοῦ ὀρμητηρίου του, πὺν ἦτο ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἀπὸ τὰς βορείας ἰδίως Ἑλληνικὰς ἀκτὰς ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε εὐκόλα καὶ χωρὶς ἐξαιρετικὴν τόλμην ἡδύνατο νὰ ἐπιχειρηθοῦν Ἰταλικαὶ καταδρομαὶ ἀπὸ τὰς γειτονικὰς Ἰταλικὰς ναυτικὰς βάσεις τοῦ Τάραντος, τοῦ Brindisi, τῆς Δωδεκανήσου.

Τὴν κατὰ θάλασσαν συντριπτικὴν ὑπεροπλίαν τῆς Ἰταλίας συνεπλήρωνε καὶ ἡ κατὰ ξηρὰν καταπληκτικὴ ὑπεροχή της, καθὼς καὶ ἡ ἀεροπορικὴ της ἰσχὺς, ἀνερχομένη εἰς 1529 ἀεροσκάφη, ἔναντι 65 μόνον Ἑλληνικῶν, πὺν ἦσαν ὅπωςδὴποτε σύγ-

χρονα καὶ ἔτοιμα πρὸς ἄμεσον δράσιν. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ὑπεροχῆς τοῦ πολεμικοῦ του δυναμικοῦ ὁ Μουσσολίνι ὑπελόγιζεν εἰς εὐκόλον καὶ κεραυνοβόλον νίκην διὰ τῆς ταχυτάτης καταλήψεως τῆς Ἑλλάδος, πρὶν καὶ προφθάσῃ νὰ ἐκδηλωθῇ ἡ πρὸς αὐτὴν συμμαχικὴ βοήθεια. Ποία ὅμως καὶ πόση συμμαχικὴ βοήθεια ἦτο δυνατόν νὰ παρασχεθῇ; Ὁ Ἀξὼν παρουσιάζετο τὴν ὥραν ἐκείνην κυρίαρχος ὁλοκλήρου τῆς Ἀντικῆς Εὐρώπης. Ἡ Ἀγγλία ἀπέμενε μόνη διὰ τὴν ἀντιμετωπίσῃ τὸν χείμαρρον. Νωπὴ ἦτο ἀκόμη ἡ τραγωδία τῆς Δουγκέρκης. Τὸ Λονδῖνον ἐξηκολούθει νὰ ὑφίσταται τὰς ἀγρίας ἐπιθέσεις τῆς Γερμανικῆς ἀεροπορίας, καὶ εἰς τὴν Ἀφρικὴν δυσχερεστάτῃ ἐνεφανίζετο ἡ κατάστασις διὰ τὴν Βρετανικὴν Ἀὐτοκρατορίαν.

Ὑπὸ τὰς ζοφεράς αὐτὰς περιστάσεις ἐπεδίδeto τὴν 3^{ην} πρωινήν τῆς 28^{ης} Ὀκτωβρίου τοῦ 1940 εἰς τὸν Ἕλληνα πρωθυπουργὸν τὸ Ἰταλικὸν τηλεγράφων. Εἰς τὸ ἱταμὸν ἔγγραφον ἀντιτάσσετο εὐψυχον, ὁμόθυμον, ἥρωικὸν τὸ Ἑλληνικὸν ΟΧΙ. Ἐδημοσιεύετο τὸ Διάγγελμα ὅτι ὁ πόλεμος ἐκηρύχθη καὶ ἤρχιζε διὰ τὴν Ἑλλάδα ὁ ὑπὲρ πάντων ἀγών.

Ὅσον καὶ ἂν ἡ πάλῃ διὰ τὴν ἄμυναν τῆς Χώρας προοιωνίζετο σκληρὰ καὶ ἄριστος, ἡ εἰδησις τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου τὸ φθινοπωρινὸν ἐκεῖνο πρωτὶ ἐφλόγισε τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Χώρας. Κῦμα ὁρμῆς καὶ ὁργῆς, ποὺ εἶχεν ὀγκώσει ὁ πόλεμος τῶν νεύρων, παρέσυρε σύσσωμον τὸ ἔθνος πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ὑπερτάτου χρέους. Τὸ Ἑλληνικὸν Ναυτικόν, ἀσυγκρίτως μικρὸν καὶ ἀδύνατον ἀπέναντι τοῦ ἰσχυροτάτου ἀντιπάλου, ἠσθάνετο ἐν τούτοις τὴν ἀναζῆν ἐντὸς του, ἀπὸ τῆς ἡγεσίας ἕως τὸν τελευταῖον ναύτην, ἡ προαιώνιος ἥρωική του παράδοσις τοῦ ἀθλήματος καὶ τῆς ἀνδρείας. Τὸ ἐπύρενε τὸ θάρρος καὶ ἡ ἔθνικὴ ἀλκή. Τὸ ἐγιγάντωνεν ἡ σφριγηλὴ ἀνάμνησις τοῦ 21 καὶ τοῦ 1912 - 13. Τὸ ἐχαλύβδωνεν ἡ πίστις πρὸς τὴν Ἑλλάδα.

Μὲ τὰς πρώτας ἀνταυγείας τῆς ἀνατολῆς τῆς 28^{ης} Ὀκτωβρίου ὁ ἐχθρὸς διέβαινε τὰ σύνορα. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατός, κατὰ τὴν ἱστορικὴν φράσιν τοῦ πρώτου ἀνακοινωθέντος τοῦ Γεν. Στρατηγείου, «ἡμύνετο τοῦ πατρίου ἐδάφους» καὶ ἀπὸ τὸ Γ. Ἐπιτελεῖον τοῦ Ναυτικοῦ ἐξεδίδοντο αἱ πρῶται διαταγαὶ πρὸς τὸν Στόλον, ποὺ τὰς ἀνέμενε μὲ νευρικὴν καὶ πολεμοχαρῇ ἀνυπομονήσαν.

Πρῶτον λοιπόν, διὰ τὴν φρούρησιν τῶν προσβάσεων τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου ἀπὸ ἐνδεχομένην Ἰταλικὴν ἐπίθεσιν ἐστέλλοντο ἐσπευσμένως ἐκεῖ τὰ ὑποβρύχια Παπανικολῆς καὶ Νηρεὺς. Συγχρόνως ἐποντίζοντο νάρκαι εἰς τὸν Σαρωνικόν, τὸν Εὐβοϊκὸν καὶ τὸν Πατραϊκὸν κόλπον καί, πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ σκληρῶς πιεζομένου ἀριστεροῦ τῆς Ἑλληνικῆς Παρατάξεως, τὰ ἀτΨαρά καὶ Σπέτσαι, παρὰ τοὺς μεγάλους κινδύνους, ἐνῆργουν ἐπιτυχῇ βομβαρδισμὸν τῶν Ἰταλικῶν θέσεων κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Σαγιάδας.

Ἡ πρωτεύουσα ὁμως ἀποστολή τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, μόλις ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος, διεγράφετο σαφῆς καὶ ἀποκλειστική. Συνίστατο εἰς τὴν προστασίαν τῶν θαλασσίων στρατιωτικῶν μεταφορῶν συγκεντρώσεως τοῦ στρατοῦ εἰς τὰ σύνορα. Μόνον ἡ ταχεῖα καὶ ἐπιτυχὴς πραγματοποίησις τῶν μεταφορῶν αὐτῶν θὰ ἐπέτρεπε τὴν ἀποτελεσματικὴν ἀντίστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ εἰσβολέως. Καὶ ὁ δυσχερέστατος αὐτὸς ἀντικειμενικὸς σκοπὸς ἐπετεύχθη. Ἐπετεύχθη παρὰ τὰς παμμεγίστας δυσκολίας ποὺ παρενεβάλλοντο, παρὰ τὴν ἐχθρικὴν ἀπειλήν, τοὺς ἀεροπορικοὺς βομβαρδισμούς, παρὰ τὰς ἐπιθέσεις τῶν Ἰταλικῶν ὑποβρυχίων, παρὰ τὰς δυσμενεσιτάς καιρικὰς συνθήκας. Ἐπετεύχθη χάρις εἰς τὴν ἐντέλειαν τῆς ὁργανώσεως, τὴν ἀκαταπόνητον δραστηριότητα τοῦ πολεμικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ Στόλου μας, τὴν ναυτικὴν του ἐμπειρίαν καὶ τόλμην, τὸν μόχθον, τὸν ὑπέρμετρον μόχθον τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν. Εἰς διάστημα ὀλιγώτερον τοῦ μηνός, μέχρι τῆς 26ης Νοεμβρίου, μετεφέρθησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου 59.449 ἄνδρες καὶ 25.058 κτήνη συγκεκροτημένων μονάδων μὲ δλόκληρον τὸν πολεμικὸν των ἐφοδιασμόν. Ἀκάματος ὁμως συνεχίσθη ἡ προστασία τῶν θαλασσίων στρατιωτικῶν μεταφορῶν μέχρι πέρατος τοῦ πολέμου. Εἶχον μεταφερθῇ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης 120.886 ἄνδρες καὶ 33.040 κτήνη μὲ ὅλα τὰ συναφῇ πολεμικά των ἐφόδια, καὶ ὅλ' αὐτὰ χωρὶς νὰ σημειωθῇ οὔτε ἑνὸς ἀνδρός, οὔτε ἑνὸς τυφεκίου ἢ ἀπώλεια, ἐνῶ ἔντονος ἦτο ἡ ἐναντίον τῶν νηοπομπῶν μας ἀντίδρασις τῶν Ἰταλικῶν ὑποβρυχίων, ἐν ἑκ τῶν ὁποίων κατεστρέφετο ἢ ἡχρηστεύετο ὑπὸ τοῦ ἀ/τ Ψαρὰ ὑπὸ Κυβερνήτην τὸν Ἀντιπλοίαρχον Κώνσταν τὸν Μάρτιον τοῦ 1941.

Ἡ Ἰταλικὴ εἰσβολὴ εἰς τὴν Πίνδον μὲ σκοπὸν τὴν διείσδυσιν εἰς τὴν πρὸς Νότον ἄλλην Ἑλλάδα συνήντησε τὴν ἄκαμπτον ἀντίστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἀδύνατον ὁμως θὰ ἦτο τὸ ἐπέρλαμπρον αὐτὸ κατόρθωμα χωρὶς τὴν θαυμαστὴν πράγματι δρᾶσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, ποὺ ἐξησφάλισε τὴν ἀδιατάρακτον συγκέντρωσιν τοῦ στρατευομένου Ἐθνους διὰ τῶν θαλασσίων ὁδῶν πρὸς τὰ σύνορα.

Καὶ δὲν ἦσαν μόνον αἱ στρατιωτικαὶ μεταφοραὶ ποὺ ἐχρειάζοντο τὴν προστασίαν τοῦ στόλου. Τὴν ἀπήττον ἀκόμη καὶ αἱ θαλάσσιαι μεταφοραὶ ἐφοδιασμοῦ τῆς μαχομένης Χώρας εἰς οἶτον ἰδίως, τρόφιμα καὶ καύσιμα, καθὼς καὶ αἱ συνοδεῖαι σοβαρωτάτων νηοπομπῶν ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀντιθέτως. Θὰ ἦτο παράλειψις, ἂν εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτὸ τῶν θαλασσίων μεταφορῶν δὲν ἀνεφέρετο καὶ ἡ πολύτιμος βοήθεια τῶν μικρῶν ἐκείνων πετρελαιοκινήτων πλοιαρίων, ποὺ μὲ ἄτρομον θάρρος καὶ παροιμιώδη ἐμπειρίαν μετέφεραν, εἰς ἀτέρμονα ρυθμόν, ἀπὸ τὰς Πάτρας εἰς τὴν Ἡπειρον πυρομαχικά, βενζίνη, τρόφιμα καὶ ἄλλα ἐφόδια τοῦ στρατοῦ. Πρὸς τοὺς τελευταίους αὐτοὺς ἀφανεῖς ἐργάτας τῆς θαλάσσης δικαίως ἀπενθύνεται ὁ δημόσιος ἔπαινος. Γενικώτερον ὁμως ἀναμφισβήτητον προβάλλει τὸ συμπέ-

ρασμα ὅτι πολύτιμος ἐφανερώθη ἡ σιωπηρὰ συμβολὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ εἰς τὴν ἔνδοξον στρατιωτικὴν νίκην. Ἐπιβαλλόμενος ἐπομένως ὁ φόρος τιμῆς, ποὺ ἀπονέμει ἡ Ἱστορία διὰ τὴν ἡρωικὴν προσπάθειαν, τοὺς ἀμέτρητους κόπους, τὴν ἐκλεκτὴν ἐμπειρίαν, ποὺ συνεισέφεραν οἱ Ἕλληνες ναῦται εἰς τὴν «ἀγνοημένην αὐτὴν ἐποποιάν», ὅπως τὴν ἐχαράκτηρισεν ὁ προσφιλὴς συνάδελφος κύριος Σπύρος Μελάς.

Παρὰ τὸν ὑπερβολικὸν φόρτον, ποὺ ἐσώρευαν εἰς τὸν μικρὸν Ἑλληνικὸν στόλον αἱ ἀτέρμορες, αἱ ἐξαντλητικαὶ ἀλλὰ καὶ τόσον ἀποτελεσματικαὶ συνοδεῖαι, ποὺ ἀπετέλουν ἄλλως τε καὶ τὴν κεφαλαϊώδη ἀποστολὴν του, ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐνόμισεν ὅτι ἐπεβάλλετο καὶ ἐπιθυμητωτέρα δρᾶσις τοῦ στόλου. Θὰ ἀπέβλεπεν ἡ δρᾶσις αὐτὴ εἰς τὴν ἀπόπειραν διακοπῆς τοῦ ἐφοδιασμοῦ καὶ τῆς συνεχοῦς ἐνισχύσεως τοῦ ἐχθροῦ ἀπὸ τὴν Ἱταλίαν εἰς τοὺς Ἀλβανικοὺς λιμένας. Ἡ ἐπιχείρησις εἰς αὐτὴν τὴν φωλεὰν τοῦ ἐχθροῦ μὲ τὴν συντριπτικὴν ναυτικὴν ὑπεροχὴν του ἐνέκλειε παμμεγίστους κινδύνους. Ἐν τούτοις τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικὸν δὲν ἐδίστασε ν' ἀναλάβῃ τρεῖς ἐν ὅλῳ νυκτερινὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἀντιτορπιλικῶν εἰς τὴν Ἀδριατικὴν καὶ τὰς τρεῖς ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἡγεσίαν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στόλου ναύαρχου Καρβαδία. Κατὰ τὰς δύο πρώτας δὲν ἐπετεύχθη μὲν καμμία συνάντησις, πάνδημος ὁμως ἦτο ἡ ἀναγνώρισις τοῦ τολμηροῦ ἐγχειρήματος. Κατὰ τὴν τρίτην ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ στόλου, μὴ ἀρκοῦμενος τὴν φορὰν αὐτὴν εἰς ἀπλὴν ἐπισκόπησιν τοῦ στενοῦ τοῦ Ὀτράντο, ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ ἐμφανεστέραν τὴν παρουσίαν του. Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψος τῶν Ἀκροκεραυνίων καὶ ἀπὸ ἀποστάσεως 10.000 μέτρων διέταξε ἔμμεσον βολὴν κατὰ τοῦ ὄρμου τῆς Ἀδελῶνος. Ὁ βομβαρδισμὸς τῶν Ἑλληνικῶν ἀντιτορπιλικῶν ἐξετελέσθη μὲ ἄφογον ἐπιτυχίαν ὑπὸ καίλαπα, βροχὴν καὶ κλυδωνισμὸν τῶν πλοίων. Καὶ δὲν ἐγνώσθησαν μὲν τ' ἀποτελέσματα, ἀλλὰ καὶ καμμία ἐχθρικὴ ἀντίδρασις δὲν ἐξεδηλώθη. Ἐξέσπασε πάλιν καὶ δικαίως ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου διὰ τὸ κατόρθωμα, τὸ ὁποῖον ἡ μετριοφροσύνη τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ στόλου ἐχαράκτηριζεν ἀπλῶς ὡς «ἵκανὸν ν' ἀποδείξῃ ὅτι τὸ Ναυτικὸν δύναται καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ διακινδυνεύσῃ».

Καὶ αὐτὰ μὲν περὶ τῆς λαμπρᾶς δράσεως τῶν ἀντιτορπιλικῶν. Ἐξέχουσα ὁμως θέσις τιμῆς ὀφείλεται καὶ εἰς τὴν δρᾶσιν τῶν Ἑλληνικῶν ὑποβρυχίων κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον. Ἐξ ἧσαν ἐν ὅλῳ τὰ ὑποβρυχία αὐτὰ ἀπέναντι τῶν 119 Ἱταλικῶν: Ὁ Κατσώνης καὶ ὁ Παπανικολῆς, τὰ ἀρχαιότερα, καί, μὲ μικρὰν διαφορὰν ἡλικίας, ὁ Πρωτεύς, ὁ Γλαῦκος, ὁ Τρίτων καὶ ὁ Νηρεύς. Ὅλα ἐν τούτοις εἶχαν ὑπερβῆ τὸ ὄριον τῆς ἐργασίμου ζωῆς των, εἶχαν παλαιωθῇ, ἐστεροῦντο τῶν τελευταίων τεχνικῶν βελτιώσεων καὶ εἶχαν ὠρισμένα ἐπικίνδυνα ἐλαττώματα. Συντηροῦντο ὥστίσον καλὰ καὶ ἀγρία ἦτο ἡ ὀργάνωσις τῆς ὑπηρεσίας των καὶ ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ προσωπικοῦ των. Ἐπισκευὰς ὑφίσταντο συχνάς. Ἐπετε-

χθη δπωσδήποτε κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου, τὰ πέντε ὑποβρύχια, πλὴν τοῦ Γλαύκου, νὰ εἶναι ἔτοιμα πρὸς πλοῦν καὶ ἀμέσως ἀνέλαβαν ἔντονον δραῖσιν περιπολιῶν, ἐνεργοῦντα συνήθως ἀνὰ δύο, πρῶτον κατὰ τὰς προσβάσεις τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου καὶ ἀπὸ τῆς 3ης Νοεμβρίου πρὸς τὰς Ἀλβανικὰς ἀκτὰς καὶ τὴν Ἀδριατικὴν. Δυσχερεῖσται ἦσαν αἱ συνθῆκαι κατὰ τῶν ὁποίων ἀντεπάλαιαν τὰ γηρασμένα ἀλλ' ἀκάματα Ἑλληνικὰ ὑποβρύχια. Συχνόταται ἦσαν αἱ βλάβαι των, δειναὶ αἱ κακοκαιρίαι ποὺ ἀντιμετώπιζαν, ἔντονος ἡ ἐναντίον των ἐχθρική ἀντίδρασις καὶ δίωξις. Εἰς ὅλας ὅμως αὐτὰς τὰς ἀντιξοότητας καὶ δυσχερείας ἀντετάσσετο ἡ ἀδάμαστος ἐμμονὴ καὶ ἡ ἀπαράμιλλος ἐμπειρία τῶν κυβερνητῶν καὶ τῶν πληρωμάτων τῶν Ἑλληνικῶν ὑποβρυχίων.

Πρῶτον ἐντυπωσιακόν των ἐπίτευγμα ἦτο τὸ γνωστὸν κατόρθωμα τοῦ Παπανικολῆ, ὑπὸ κυβερνήτην τὸν ἀείμνηστον πλωτάρχην Ἰατρίδην. Ἡ δεξιότης καὶ ἡ τόλμη του ἐπέτυχε τὴν συλλογὴν πολυτίμων πληροφοριῶν, χάρις εἰς τὰς ὁποίας ἐπραγματοποίησε τὴν βύθισιν τοῦ ὀπλιταγωγοῦ *Firenze*. Τὸ κατόρθωμά του — ὅπως μάλιστα ἀρχικῶς παρεστάθη — συνεκλόνησε ἀπὸ χαρὰν τὸ Πανελλήνιον, ἀνεπτέρωσε τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ ἐστάθη παρόρμησις μετὰ τὸ προσωπικοῦ τῶν ὑποβρυχίων.

Ὀλίγας ἡμέρας ὕστερον ὁ Κατσώνης (κυβερνήτης ὁ Ὑποπλοίαρχος Σπαρίδης) περιεπόλει ἔξω τῶν Ἀλβανικῶν καὶ Γιουγκοσλαβικῶν ἀκτῶν. Ἐπίμονος ἀνυχία ἐδοκίμαζε τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν ἐπιμονὴν τοῦ κυβερνήτου του ἐξ ὀλοκλήρους ἡμέρας. Ἐπὶ τέλους τὴν 6ην, ἀφοῦ καὶ πάλιν ἀπέτυχε τορπιλικὴν προσβολήν, ἀναδύεται καὶ ἐξορμᾷ διὰ τοῦ πυροβόλου του ἐναντίον ἐχθρικοῦ πετρελαιοφόρου καὶ τὸ καταβυθίζει.

Ὁ πόλεμος ὅμως θέλει καὶ τὰς θυσίας του καὶ τὴν ἔντονον ἐθνικὴν χαρὰν διὰ τὰ κατορθώματα τοῦ Παπανικολῆ καὶ τοῦ Κατσώνη ἐξόκασε ὀλίγον ἀργότερα τὸ πένθος διὰ τὴν ἥρωικὴν ἀπώλειαν τοῦ Πρωτέως. Τὸ ὑποβρύχιον αὐτὸ ὑπὸ ἐκλεκτὸν κυβερνήτην, τὸν πλωτάρχην Χατζηκωνσταντῆν καὶ ὑπαρχον τὸν ὑποπλοίαρχον Γ. Μαριδάκην, ἀφοῦ ἐπέτυχε νὰ βυθίσῃ τὸ Ἰταλικὸν ὀπλιταγωγὸν *Sardigna*, ἐδιώχθη ὑπὸ τοῦ συνοδούντος Ἰταλικοῦ τορπιλλοβόλου, ἐβλήθη μὲ βόμβας βυθοῦ καὶ τέλος ὑπέστη ἐμβολισμόν καὶ ἐβυθίσθη αὐτανδρον. Σκληρὰ ἐπῆρξεν ἡ ἀπώλεια τοῦ λαμπροῦ ὑποβρυχίου. Ἀλλ' ἡ ἐπιτυχὴς ἐπίθεσίς του, συνδυαζομένη μὲ τὴν αἴγλην τῆς ὑπεριάτης θυσίας του, συνεχίζει τὴν ἥρωικὴν Ἑλληνικὴν ναυτικὴν παράδοσιν.

Ἀκάματος καὶ ἀποτελεσματικὴ συνεχίσθη ἡ δραῖσις τῶν Ἑλληνικῶν ὑποβρυχίων μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ Ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου ὑπὸ δεινὰς καιρικὰς συνθήκας καὶ ἀλλεπαλλήλους ζημίας τοῦ γηρασμένου ἔλικου των. Παρ' ὅλας αὐτὰς τὰς δυσχερείας, παρὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν κόπωσιν τοῦ προσωπικοῦ των, ἔχομεν νὰ σημειώ-

σωμεν δύο ακόμη εξαιρετούς επιτυχίας. Ἐκ τούτων ἡ πρώτη, ἐναντίον Ἰταλικοῦ ὑποβρυχίου, ἐπιχειρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Τρίτωνος, μὲ κυβερνήτην τὸν πλωτάρχην Διονύσιον Ζέπον, δὲν ἔτυχεν ἀπολύτου ἐξακριβώσεως, ἂν καὶ πλεῖστα στοιχεῖα συνηγοροῦν περὶ τῆς ἀκριβείας της. Ἡ δευτέρα ὁμως ἐβεβαιώθη ἐντελῶς καὶ ὁμολογήθη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν. Πρόκειται περὶ τῆς λαμπρᾶς επιτυχίας τοῦ Τρίτωνος πάλιν, ὑπὸ κυβερνήτην αὐτὴν τὴν φορὰν τὸν πλωτάρχην Γεώργιον Ζέπον, πὺν κατώρθωσε νὰ βυθίσῃ τὸ Ἰταλικὸν *Carnia* 5451 τόννων.

Μὲ αὐτὴν κλείει καὶ ἡ σειρὰ τῶν επιτυχῶν ἐπιθέσεων εἰς τὴν Ἀδριατικὴν τῶν Ἑλληνικῶν ὑποβρυχίων. Εἰς τοὺς κυβερνήτας, τοὺς ἀξιωματικούς, τοὺς ὑπαξιωματικούς καὶ τὰ πληρώματά των ἀνήκει γενικῶς θερμὸς ὁ ἔπαινος διὰ τὴν εὐψυχον καρτερίαν καὶ τὰς γενναίας προσπάθειάς των.

Ὑπὸ τοὺς ὄρους, τοὺς ὁποίους ἐδοκίμασα μὲ μεγάλην συντομίαν νὰ σκιαγραφήσω, συνεχίσθη ὁ ναυτικὸς ἀγὼν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ Ἑλληνοἰταλικοῦ πολέμου. Ἐκτὸς τῆς ἐντόνου δράσεως τῶν ὑποβρυχίων, ἅπαντοι ἦσαν αἱ ἐκ μέρους τῶν ἀντιτορπιλικῶν συνοδεῖαι τὰς ὁποίας ἐξεθέσαμεν. Εἰς τὰ ἀραιότατα διαλείμματα τῆς ἀτέρμονος, τῆς ἐξαντλητικῆς αὐτῆς προσπάθειας ὅχι μόνον ἐπεχειρήθησαν αἱ τολμηραὶ καὶ ριψοκίνδυνοι ἐπιδρομαὶ εἰς τὴν Ἀδριατικὴν, ἀλλ' ἐπιμόνως—πλὴν ματαίως—ἐπεζητήθη ἡ σύμπραξις μὲ τὸν Ἀγγλικὸν στόλον τῆς Μεσογείου εἰς κοινὴν ἐπιθετικὴν δρᾶσιν. Φλογερὰ ἦτο ἡ σχετικὴ ἐπιθυμία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ. Αἱ περιστάσεις καὶ αἱ πολυμερεῖς ἀσχολίαι τοῦ Βρετανικοῦ στόλου δὲν ἐπέτρεψαν τὴν πραγματοποίησίν της καὶ εἰς τὸ φιλότιμον καὶ πολεμοχαρὲς Ἑλληνικὸν αἶτημα δὲν ἐδίδετο συνέχεια. Διεβίβαζεν ἐν τούτοις ὁ Ἀγγλος ναύαρχος πρὸς τὸν Ἀρχηγὸν τοῦ Ναυτικοῦ Ἐπιτελείου ναύαρχον Σακελλαρίου θερμὸν μήνυμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξέφραζε πρὸς τὴν ἡγεσίαν ἀλλὰ καὶ δλόκληρον τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικὸν προσωπικόν, τὸν θαυμασμόν του διὰ τὴν ἱκανότητα μὲ τὴν ὁποίαν ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὰ ποικίλα ἔργα τῆς δυσχεροῦς των ἀποστολῆς. Καὶ ἔκλειε τὴν ἐπιστολήν του ὁ Ἀγγλος ναύαρχος μὲ τὴν φράσιν: «Εἴμεθα ὑπερήφανοι, διότι συνεργαζόμεθα μὲ τὸ Ἑλληνικὸν Β. Ναυτικόν». Παρομοίως καὶ ἐντονωτέρας ἀκόμη ἐκφράσεις θαυμασμοῦ εὔρε ν' ἀπευθύνῃ πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν γενικώτερον ὁ Ἀγγλος Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Σὲρ Ἄντονι Ἡντεν, ὅταν κατὰ Μάρτιον τοῦ 1941 ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν εὔρε ἐτοιμὴν ν' ἀντιτάξῃ καὶ τὸ δεύτερον ΟΧΙ κατὰ τῆς ἐπικειμένης Γερμανικῆς ἐισβολῆς. «Μὲ ἐνθουσιασμόν—ἔγραφε—εἶδομεν τὰ πολεμικὰ κατορθώματα, τὰ ὁποῖα λαμπρὰ ἐσχεδίασαν οἱ ἡγέται τῆς Ἑλλάδος καὶ μὲ ἀπαράμιλλον θάρρος ἐξετέλεσαν ὁ στρατός, τὸ ναυτικὸν καὶ ἡ ἀεροπορία της». Καὶ περαιτέρω: «Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐλέχθη πρὸ 2300 ἐτῶν ὅτι τὸ μυστικὸν τῆς εὐτυχίας εἶναι ἡ ἐλευθερία καὶ τὸ μυστικὸν τῆς ἐλευθερίας εἶναι τὸ θάρος. Σεῖς δίδετε νέαν ζωὴν εἰς τὴν με-

γάλην αὐτὴν παράδοσιν». Ὅσον καὶ ἂν ἀργότερα ἐλησμονήθησαν οἱ ὥραϊοι αὐτοὶ λόγοι, δίδουν ἐν τούτοις τὸ μέτρον τοῦ παγκοσμίου θαυμασμοῦ, τὸν ὅποιον προεκάλεσε τότε ἡ ἥρωικὴ καὶ ἀπεγνωσμένη ἀπόφασις τῆς Ἑλλάδος ν' ἀντιστῇ εἰς τὴν Γερμανικὴν εἰσβολήν, τῆς ὁποίας σαφῶς προεβλέπετο ἡ συντριπτικὴ κρούσις. Ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμηθῶμεν ὅτι εἰς τὰ 1000 γερμανικὰ ἀεροσκάφη ἀντεισάσσοντο μόνον 45. Ἡ τεραστία αὕτῃ ἀεροπορικῇ ὑπεροχῇ προοιῶνιζε δεινὰς τὰς ἀπωλείας τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, ποὺ δὲν ἤργησαν νὰ πραγματοποιηθοῦν.

Ὁ πόλεμος ἐκηρύχθη ἀπὸ τὴν Γερμανίαν τὸ πρωῒ τῆς 6ης Ἀπριλίου 1941. Ἦδη ὁμως δύο ἡμέρας πρὶν ἐβυθίζετο εἰς τὴν Κέρκυραν ἀπὸ Γερμανικὰ ἀεροπλάνα τὸ τορπιλλοβόλον Προῦσσα καὶ τὸ βράδυ τῆς 6ης Ἀπριλίου ἐπεχειρεῖτο ἡ κατὰ τοῦ Πειραιῶς σφοδρὰ ἀεροπορικὴ ἐπίθεσις ποὺ ἐπέφερε τὴν καταβύθισιν δεκάδος ἀτμοπλοίων καὶ τρομακτικὰς καταστροφὰς ἀπὸ τὰς ἐκρήξεις, τὰς πυρκαϊὰς καὶ τὴν πόντισιν μαγνητικῶν ραρκῶν. Ἐν συνεχείᾳ, κατὰ τὰς ἐπομένας νύκτας, ἐξηκολούθησαν ἐπίμονοι καὶ ἐφιαλτικαὶ αἱ γερμανικαὶ ἀεροπορικαὶ ἐπιθέσεις καὶ ἡ πόντισις ραρκῶν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Πειραιῶς, τοῦ Κερατσινίου καὶ τοῦ κόλπου τῆς Ἑλευσίνος, ὅπου εὐρίσκετο τὸ ὁρμητήριον τοῦ στόλου, ὃ ὁποῖος ἠναγκάζετο νὰ διασπαρῇ εἰς τοὺς ὁρμίσκους τοῦ Σαρωνικοῦ. Καὶ ἀκολουθοῦν ἡ βύθισις τοῦ πλωτοῦ ροσκομείου Ἀττικῆ καὶ ἡ σοβαρωτάτη βλάβη καὶ ἀχρήστευσις τοῦ ἀρίστου ἀντιτορπιλλικοῦ Β. Γεώργιος καὶ τὴν 20ὴν Ἀπριλίου ἡ ἐξ ἀεροπορικῆς πάντοτε ἐπιθέσεως καταβύθισις τοῦ ἐκλεκτοῦ ἀ/τ Ψαρά καὶ τὰς ἐπομένας ἡμέρας ἡ βύθισις τῆς Θυέλλης καὶ τῶν βοηθητικῶν Ἀξιός, Πλειάς, Νέστος καὶ Ἀλιάκμων καὶ τῶν πλωτῶν ροσκομείων Ἑσπερος καὶ Ἑλληνὶς καὶ πλείστων ἐμπορικῶν πλοίων. Ἀλλ' ἡ καταστροφικὴ δρᾶσις τῶν καθέτου ἐφορμήσεως γερμανικῶν ἀεροσκαφῶν δὲν ἔχει τελειωμόν. Τὴν 22αν Ἀπριλίου ἐπιτίθενται ἔξω τῆς Αἰγίνης κατὰ τοῦ ἀντιτορπιλλικοῦ Ὑδρα καὶ τὸ καταβυθίζουν. Συμπαράσφρει εἰς τὸν ὕγρον τῆς τάφρον ἡ Ὑδρα τὸν νεκρὸν τοῦ ἥρωικοῦ τῆς κυβερνήτου Ἀντιπλοιάρχου Πεξοπούλου καὶ πλειάδα ἄλλων γενναίων. Καὶ βυθίζονται ἀκόμη τὰς ἐπομένας ἡμέρας ὁ Δέων, ἡ Δωρεῖς, αἱ Κυδωνίαι, ἡ Αἶγλη, ἡ Κίος, ἡ Κύζικος, ἡ Πέργαμος, ἡ Ἀρέθουσα. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς συμφορᾶς αὐτῆς καὶ ἐνῶ αἱ γερμανικαὶ δυνάμεις προήλυναν ἀκάθεκτοι διὰ νὰ συμπληρώσουν τὴν κατάληψιν τῆς μαρτυρικῆς Χώρας, ἡ ἡγεσία τοῦ Β. Ναυτικοῦ καὶ οἱ ἐπιβαίνοντες τῶν ὑπολειφθέντων πλοίων τοῦ στόλου δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος των οὔτε τὴν μαχητικὴν των ὁρμήν. Δὲν τοὺς ἐκυρίευσεν οὔτε ἀπόγνωσις, οὔτε ἰδέα ὑποταγῆς, οὔτε ἡ σκέψις περὶ τῆς τύχης τῶν ἰδικῶν των. Καὶ ἐνῶ τὴν Ἑλλάδα καλύπτει τώρα ἡ μαύρη σκιά τῆς δουλείας, «ἀκατάλυτη ἡ ψυχὴ τῶν Σαλαμίνων» ὁδηγεῖ τὰ ὀλίγα ἀπομείναντα Ἑλληνικὰ πολεμικὰ εἰς τὴν καρτερικὴν ἀπόφασιν νὰ ἐξακολουθήσουν τὸν πολύμοχθον ἀγῶνα, νὰ συνε-

χίσουν τὴν ἥρωικὴν πάλην. Κουρασμένοι ἀπὸ τὴν μακρὰν καὶ ἄνισον προσπάθειαν, μὲ ἀνιστόρητον τὸν καημὸν διὰ τὴν ἄμοιρον Πατρίδα, ποὺ ἔβλεπε ἐπερχόμενον τὸ «δούλιον ἡμᾶρ», μὲ ἄσβεστον ὅμως τὴν ἐλπίδα ἔστω καὶ μακρυνῆς ἀναστάσεως, ἔφθαναν οἱ Ἕλληνες ναῦται τὴν 25^{ην} Ἀπριλίου τοῦ 1941 εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν μὲ τὰ ὀλίγα των πλοῖα. Ἄς τὰ ἀναφέρωμεν ἐν πρὸς ἓν: Ἦσαν· ἡ τιμημένη ναυαρχίς, ὁ Ἀβέρωφ, 6 ἀντιτορπιλλικά: ἡ Ὀλγα, αἱ Σπέτσαι, ὁ Κουντουριώτης, ὁ Ἀετός, ὁ Ἰέραξ, ὁ Πάνθηρ, 3 τορπιλλοβόλα: ἡ Ἀσπίς, ἡ Νίκη καὶ ἡ Σφενδόνη, 5 ὑποβρύχια: ὁ Νηρὺς, ὁ Τρίτων, ὁ Γλαῦκος, ὁ Κατσώνης καὶ ὁ Παπανικολῆς καὶ τὸ πλωτὸν συνεργεῖον Ἡφαιστος.

Μόλις ἔφθασαν ἐκεῖ, ταλαιπωρημένα, κουρασμένα ἀπὸ τὴν μακρὰν πολεμικὴν προσπάθειαν, γηρασμένα τὰ περισσότερα, εὐρέθη ὅτι, διὰ τὰ συνεχίσουν τὸν ἀγῶνα, εἶχαν ἀνάγκην ἐκτεταμένων ἐπισκευῶν, ἀλλὰ καὶ μετασκευῶν ἀκόμη, διὰ τὰ ἐκσυγχρονισθοῦν πρὸς τὰς νέας ἀπαιτήσεις τοῦ πολέμου. Ὁ Ἀγγλος ναύαρχος, ἀρχηγὸς τοῦ στόλου τῆς Μεσογείου, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὁποίου, ὅσον ἀφεώρα τὰς ἐπιχειρήσεις, ἐτέθη ὁ ἀπόδημος Ἑλληνικὸς στόλος, διέταξε τὴν ἄμεσον καὶ διαδοχικὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπισκευῶν καὶ τῶν μετασκευῶν αὐτῶν εἰς τὰ μακρυνὰ συνεργεῖα τῆς Βομβῆης καὶ τῆς Καλκούτας τῶν Ἰνδιῶν. Ἐκεῖ λοιπὸν ἐκ περιτροπῆς ἐστάλησαν. Καὶ ἦσαν τὰ πρῶτα Ἑλληνικὰ πολεμικά, μετὰ τὰ πλοῖα τοῦ Νεάρχου, ποὺ διέπλευσαν τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανόν. Παρὰ τὴν ἀναγκαστικὴν ἐκ τοῦ λόγου τούτου διαδοχικὴν ἀπουσίαν των ἐκ τοῦ πολεμικοῦ θεάτρου τῆς Μεσογείου, αἱ ἐκτελεσθεῖσαι συνοδεῖται ἀπὸ τὰ ἀντιτορπιλλικά μας καὶ ἡ ἀξιόπαινος δημιουργία ἐνὸς λαμπροῦ στολίσκου Ἑλληνικῶν ναρκαλιεντικῶν ἐβοήθησαν σημαντικῶς τὸν Ἀγγλικὸν στόλον τῆς Μεσογείου, εἰς περίοδον μάλιστα μεγάλων ἀπωλειῶν, διότι ἀπῆλλαξαν ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦτο ἰσάριθμα καὶ μεγαλύτερα Βρεττανικὰ πολεμικά, ποὺ ἐχρησιμοποιήθησαν ἐπωφελέστερον εἰς ἄλλους τομεῖς. Ἀκόμη καὶ ὁ Ἀβέρωφ, παρὰ τὴν ἡλικίαν του, ἐχρησιμοποιήθη ἱκανοποιητικῶς, ἀντικαθιστῶν Ἀγγλικὸν εὐδρομον εἰς συνοδείας τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ, διότι ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἡ Ἰαπωνία εἶχε κηρύξει τὸν πόλεμον κατὰ τῶν συμμάχων, καὶ ὁ Ἀετὸς ὑφίστατο, παρὰ τὸ Μαντράς, ἀνεπιτυχῆ εὐτυχῶς ἐπίθεσιν Ἰαπωνικοῦ ὑποβρυχίου. Εἰς τὸ ἐνεργητικὸν ὅμως τῆς δράσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου κατὰ τὴν δύσκολον ἐκείνην περίοδον πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ ἡ ἔντονος δραστηριότης ἀλλὰ καὶ αἱ συναφεῖς θυσίαι τῶν Ἑλληνικῶν ὑποβρυχίων. Ὁ Τρίτων καὶ ὁ Νηρὺς ἐκτελοῦν μυστικὰς ἀποστολάς εἰς τὴν Κρήτην, ὁ Γλαῦκος, πλέων πρὸς ἐπισκευὴν εἰς τὴν Μάλταν βυθίζει ἔμπορτον ἐμπορικὸν πλοῖον 3000 τόννων. Ἦτο ὅμως αὕτῃ καὶ ἡ τελευταία του ἐπιτυχία. Διότι εἰς τὴν Μάλταν, ὅπου κατέπλευσεν, ἀέναοι ἦσαν οἱ βομβαρδισμοὶ τῆς ἐχθρικῆς ἀεροπορίας, ποὺ προεκάλεσαν πρῶτον τὸν θάνατον τοῦ ἐκλεκτοῦ του Κυβερνήτου Ἀρσλάνογλου καὶ μετὰ δύο μῆνας τὴν

καταστροφήν καὶ αὐτοῦ τοῦ Γλαύκου εἰς τὸν λιμένα τῆς Μάλτας. Καὶ ἄλλην ὁμως θυσίαν Ἑλληνικοῦ ὑποβρυχίου ἔχομεν νὰ σημειώσωμεν ὀλίγον ἀργότερα. Ὁ Τρίτων ὑπὸ κυβερνήτην τὸν Ὑποπλ. Κοτογιάννην συνήντησε κατὰ τὸν Καφηρέα γερμανικὴν νηοπομπήν, κατὰ τῆς ὁποίας ἐπετέθη Ὑπέστη ὁμως δίδωσιν δεινὴν ἐπὶ $5\frac{1}{2}$ ὁλοκλήρους ὥρας, κατὰ τὰς ὁποίας ἐβλήθησαν ἐναντίον του μὲ πείσμονα γερμανικὴν ἐμμογήν 49 ἐν ὧν βόμβαι βυθοῦ. Καὶ ὅταν ἐξηρωθωμένος τελείως ὁ Τρίτων ἀναδύεται, συνεχίζει τὴν ἐπικὴν ἀλλ' ἀπέλιπα πάλιν μὲ τὸ πυροβόλον καὶ τὸ περιστροφον ἀκόμη τοῦ ἥρωικοῦ Κυβερνήτου του. Ἀλλ' ὁ ἀγὼν εἶναι φοβερὰ ἄνισος. Τὸ γερμανικὸν καταδιωκτικὸν ἐμβολίζει δις τὸν Τρίωνα, πὺν συμπαρασφύρει εἰς τὸν βυθὸν 19 ἄνδρας τοῦ πληρώματός του. Οἱ λοιποί, ὁ Κυβερνήτης, ὁ Ὑπαρχος Σολιώτης, μετὰ ἀξιωμακτικὸν ἥρωικὸν δρᾶσιν, συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι.

Ἡ ἀπ' ἀρχῆς εὐστοχος δραστηριότης τῶν ὀλίγων Ἑλληνικῶν πολεμικῶν καὶ ἢ ἐκ μέρους τῶν Ἀγγλικῶν ναυτικῶν ἀρχῶν ἐκτίμησις τοῦ ἔργου των δίδει τὸ δικαίωμα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ναυτικὴν ἡγεσίαν νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τοὺς Ἀγγλους τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου διὰ τῆς παραχωρήσεως μερικῶν νέων πλοίων ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δραστηρίως ἐναυπήγει τότε ἡ Μ. Βρετανία. Ὁ ναύαρχος Cunningham εὐμενῶς ἐδέχθη τὴν αἴτησιν πὺν τοῦ ὑπέβαλαν οἱ δύο Ἕλληνες ναύαρχοι. «Ἀὔξησις τοῦ στόλου σας — τοὺς ἀπήτησε — ἀποτελεῖ καὶ ἰδικήν μου ἐνίσχυσιν, διότι χρησιμοποιεῖτε καλὰ τὰ πλοῖα σας». Καὶ πράγματι, ὀλίγας ἡμέρας κατόπιν ἀνηγγέλλετο ἐπισήμως ἡ πρὸς τὴν Ἑλλάδα παραχώρησις δύο ἀντιτορπιλικῶν τύπου Hunt, πὺν ἀπεναυπηγοῦντο εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἐδίδοντο τὰ ὀνόματα Πίνδος καὶ Ἀδρίας, εἰς τιμητικὴν ἀνάμνησιν τῶν περιοχῶν ὅπου προσφάτως εἶχε λάμψει ἡ Ἑλληνικὴ γενναιότης. Διαδοχικῶς δὲ καὶ ὀλίγον ἀργότερα, διαρκοῦντος τοῦ μακροῦ ἀγῶνος, παρεχωροῦντο εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ναυτικὸν 6 ἀκόμη ἀντιτορπιλικά, δύο ὑποβρύχια, τέσσαρες κορβέται, 12 ρακαλιευτικὰ καὶ 4 ἄρματαγωγὰ. Μὲ τὰ νέα αὐτὰ πλοῖα ἀνεωόθη κυριολεκτικῶς ὁ στόλος ὁ Ἑλληνικός. Ἐπλουτίσθη μὲ σκάφη ἀξιόμαχα καὶ καινουργῇ, πὺν ὅχι μόνον δὲν εἶχαν ἀνάγκην διαρκῶν ἐπισκευῶν, ἀλλ' ἀνεπλήρωσαν τὰ ἀπωλείας καὶ παρεμέρισαν εἰς δευτερευούσας ἀσχολίας τὰ κουρασμένα πλοῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, τὰ τιμημένα ἀπόμαχα. Τὸ παράδειγμα τῆς Μ. Βρετανίας ἐμιμήθησαν καὶ αἱ Η.Π.Α. διὰ τῆς παραχωρήσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ καταδιωκτικοῦ ὑποβρυχίου Β. Γεωργίου II. Τὴν ἡμέραν τῆς παραδόσεώς του ὁ Πρόεδρος Ροῦζβελτ ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Ἕλληνα βασιλέα εὐγλωττον μῆνυμα. Ἀξίζει νὰ Σᾶς ἀναγνώσω δύο περικοπὰς του: «Ἐχομεν πλήρη συναισθήσιν τοῦ χρέους — ἔγραφε — τοῦ χρέους ἐγγνωμοσύνης τῆς Ὑψηλίου πρὸς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὸ ἔξοχον παράδειγμα ἀξιοπρεπείας, εὐλικρινείας, ἀποφασιστικότητος καὶ θάρρους, ὅπερ ἔδωσεν εἰς τὰ Ἕθνη. Τὸ πλοῖον αὐτό, Ἀμερικανικῆς κατασκευῆς, ἀποτελεῖ ζωντανὸν

παράδειγμα τῆς εὐγνωμοσύνης ταύτης καθὼς καὶ τῆς συμπαθείας καὶ τοῦ θαυμασμοῦ, τὸν ὁποῖον αἰσθάνεται ὁ Ἀμερικανικὸς λαὸς ἔναντι τοῦ τόσον γενναίου Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τοῦ ἥρωικοῦ του Ἀνακτος. Εἶμαι πεπεισμένος — κατέληγε — ὅτι τὸ Γεώργιος II θὰ ἀποδειχθῇ ἄξιον τῶν ἐνδόξων παραδόσεων ἑνὸς λαοῦ, ὅστις ἐπὶ σειρὰν αἰώνων ἠγάπησε καὶ ἐδάμασε τὴν θάλασσαν».

Τὴν τιμητικὴν αὐτὴν διαπίστωσιν τοῦ Ἀμερικανοῦ προέδρου ἐδικαίωνε πρῶτα κατ'ἡμέραν ἡ ἔντονος καὶ ἐπιτυχὴς δρασίς τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, ἰδίως μετὰ τὴν πρόσκτησιν τῶν νέων πλοίων. Ἀπαστοι ἦσαν αἱ συνοδεῖαι ἐκ μέρους τῶν ἀντιτορπιλικῶν καὶ τῶν κορβητιῶν, ἐκτεινόμεναι κάποτε καὶ μέχρι τοῦ Ἰνδικοῦ καὶ μέχρι τοῦ Β. Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ. Ἀκάματα καὶ τὰ Ἑλληνικά ὑποβρύχια ἐξηκολούθουν τὰς περιπολίας των. Ὡς αὐτὴ ἡ κίνησις καὶ ἡ δραστηριότης φυσικὸν ἦτο νὰ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὰς ἐναλλαγὰς τοῦ ἀγῶνος εἰς τὸ Β. Ἀφρικανικὸν μέτωπον, πὺν παρουσίαζε καὶ κρισίμους φάσεις, ὅπως ἐκείνη πὺν ἐπέβαλε τὴν πρόσκαιρον ἐκκένωσιν τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπεμακρύνθησαν καὶ τὰ Ἑλληνικά πολεμικά. Εὐτυχῶς ὀλίγους μῆνας ὕστερον, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1942, ὁ Ρόμμελ ἀπωθήθη χάρις εἰς τὴν λαμπρὰν νίκην τοῦ Ἑλ' Ἀλαμείν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἔντιμον μέρος καὶ Ἑλληνικὴ στρατιωτικὴ δύναμις. Ἡ νίκη τοῦ Ἑλ' Ἀλαμείν, ἀπετέλεσεν, ὅπως εἶναι γνωστὸν, τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν νικηφόρον καμπὴν τοῦ ἀγῶνος, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ αἰθριάσῃ ἐντελῶς ὁ ὁρίζων. Κατὰ τὴν ἐπιγραμματικὴν φράσιν τοῦ Τσῶρτσιλ: δὲν ἦτο τὸ τέλος, δὲν ἦτο καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ τέλους, ἀλλ' ἦτο ἴσως τὸ τέλος τῆς ἀρχῆς. Τὴν εὐνοϊκὴν ὁπωσδήποτε καμπὴν τοῦ ἀγῶνος ἤλθαν νὰ φωτίσουν καὶ λαμπρὰ ἐπιτεύγματα τῶν Ἑλληνικῶν πολεμικῶν. Παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν μου νὰ μὴ κουράσω τὸ ἐκλεκτὸν μου ἀκροατήριον, λυποῦμαι, διότι ἡ κλεψύδρα δὲν μοῦ ἐπιτρέπει τὴν λεπτομερεῖ των ἐξιστόρησιν. Τὸ καθὲν ἀπὸ τὰ ἐπιτεύγματα αὐτὰ ἀποτελεῖ σελίδα δόξης. Καὶ ἡ ἀπλὴ των ὅμως ἀπαρίθμησις, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ περιορισθῶ, εἶναι ἱκανὴ νὰ διεγείρῃ τὴν Ἑθνικὴν ὑπερηφάνειαν.

Καὶ πρῶτον, ὁ Νηρὲς ὑπὸ κυβερνήτην τὸν πλωτάρχην Ἀλ. Πάλλην, βυθίζει ἰστιοφόρα, τορπιλλίζει ἀτιμόπλοιον Ν. τῆς Εὐβοίας, βυθίζει ἀκόμη τὸ Ἰταλικὸν ὁπλιταγωγὸν *Fiume* πλήρες Ἰταλῶν στρατιωτικῶν.

Ὁ Παπανικολῆς μὲ κυβερνήτην τὸν αἰμύνηστον ὑποπλοίαρχον Ν. Ρουσσὸν μὲ ἀριστοτεχνικοὺς πρᾶγματι χειρισμοὺς τορπιλλίζει καὶ βυθίζει φορητὸν 8.000 τόνων εἰς τὰς νησίδας Χαλίκια παρὰ τὴν Ρόδον.

Ἡ Ὀλγα κατόπιν ὑπὸ τὸν ἐκλεκτὸν κυβερνήτην της, τὸν πλωτάρχην Γ. Μπλέσσαν, ἐν συνεργασίᾳ μὲ ἀγγλικὸν ἀντιτορπιλικὸν βυθίζει πρῶτον Ἰταλικὸν ὑποβρύχιον, βυθίζει δεῦτερον τὸ Ἰταλικὸν πετρελαιοφόρον *Stromboli*, τέλος ὑψώνει τρίτον τρόπαιον μὲ τὴν νυκτερινὴν ναυμαχίαν ἔναντιον Ἰταλικῆς νηοπομπῆς παρὰ

τὸ *Spartivento*, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκμηδενίζεται ὁ ἀντίπαλος καὶ βυθίζονται 2 ἐμπορικὰ ἀτμόπλοια, ἐν ἀντιτορπιλικὸν καὶ ἐν τορπιλλοβόλον τοῦ ἐχθροῦ.

Ὁ Ἀδριάς (κυβερν. Ἀντιπλοίαρχος Ἰ. Τούμπας) προβαίνει εἰς ἐπανεπιλημμένης ἐπιθέσεις ἐναντίον ἐχθρικών ὑποβρυχίων, μία ἐκ τῶν ὁποίων καταλήγει εἰς καταστροφὴν τοῦ Γερμανικοῦ ὑποβρυχίου U623. Ναυμαχεῖ κατόπιν ἀποτελεσματικῶς ἐναντίον τριῶν Γερμανικῶν τορπιλλακάτων.

Ἡ Πίνδος ὑπὸ κυβερνήτην τὸν πλωτάρχην Δ. Φοίφαν, τὸν σημερινὸν ναύαρχον, ἐν συνεργασίᾳ μὲ Ἀγγλικὸν ἀντιτορπιλικὸν σημειώνει ἐξαίρετον ἐπιτυχίαν μὲ τὴν βύθισιν τοῦ Γερμανικοῦ ὑποβρυχίου U458.

Ὁ Κατσώνης μὲ κυβερνήτην τὸν αἰμίμηστον Λάσκον τορπιλλίζει μὲ ἔξοχον τρόπον Γερμανικὴν ναρκοθέτιδα καὶ πλοιάρια πλήρη πυρομαχικῶν εἰς τὸ Γύθειον. Καταναύζεται ἡ Μάνη ἀπὸ τῶν ἐκρήξεων τὰς φλόγας, φλόγας ποὺ προσιωπίζουν τὴν ἀνάστασιν τῆς Πατρίδος. Καὶ τορπιλλίζει τέλος ὁ Κατσώνης ἐμπορικὸν ἀτμόπλοιο εἰς τὰς Κυκλάδας.

Καὶ εἰς τὴν ἀέναον, τὴν πυρετώδη κίνησιν τῶν Ἑλληνικῶν πολεμικῶν, ποὺ ἀποτελοῦν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ 1/3 τῶν ἐλαφρῶν συμμαχικῶν δυνάμεων τῆς Μεσογείου, προστίθεται ἀκόμη ἡ ἐνεργὸς συμμετοχὴ των εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Παντελααρίας καὶ τῆς Λαμυδούσης, εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Τύνιδος, εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Σικελίας, κατὰ τὴν ὁποίαν μάλιστα τιμητικὴ ἐπεφυλάχθη ἀποστολὴ εἰς τὸ ἀ/τ Κανάρης νὰ καταλάβῃ πρῶτον τὸν Σικελικὸν λιμένα τῆς Αὐγούστας. Τὸ καθὲν ἀπὸ τὰ ἐξαίρετα αὐτὰ κατορθώματα, καθὼς καὶ μερικαὶ μεμονωμέναι ἀλλὰ θαυμασταὶ πράξεις ἀτομικοῦ ἥρωισμοῦ καὶ αὐτοθυσίας τιμοῦν τὴν Ἑλληνικὴν ναυτικὴν Ἱστορίαν. Ἡ πατρίς τὰ στεφανώνει μὲ δάφνην ἀμάραντον καὶ ἡ καλὴ Μοῖρα τὰ ἐπεβράβευσε τὴν 8ην Σεπτεμβρίου τοῦ 1943 μὲ τὸ νικητήριον ἄγγελμα τῆς συνθηκολογήσεως τῆς Ἰταλίας. Εὐνόητος ἦτο ὁ ἐνθουσιασμός μὲ τὸν ὁποῖον τὸ ἐδέχθησαν οἱ Ἕλληνες ναῦται. Ἐβλεπαν νὰ ἐκλίπη ὁ πρῶτος τῶν ἐχθρῶν ποὺ ἐπεβουλεύθησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Πατρίδος καὶ νὰ ροδίξῃ ἡ χαρὰν τῆς ἀπελευθερώσεως. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων ὄρων ποὺ ὑπηγόρευσαν οἱ σύμμαχοι ἦτο καὶ ἡ παρὰδοσις τοῦ Ἰταλικοῦ στόλου. Καὶ εἰς τὴν ἐπιβλητικὴν αὐτὴν τελετὴν τιμητικὴ θέσις διακρίσεως ἐδόθη εἰς τὰ ἀντιτορπιλικά Ὀλγα καὶ Ἀδριάς, ὡς καὶ εἰς τὸν τότε Ἀρχηγὸν τοῦ Στόλου ὑποναύαρχον Ἀλεξανδρῆν, ἐπιβαίνοντα ἐνὸς ναρκαλιευτικοῦ μὲ τὸ συμβολικὸν ὄνομα Καρτερία. Μεγάλῃ πράγματι ἦτο ἡ ὥρα ἐκείνη. Διότι, παρὰ τὴν τυπικὴν τῆς αὐστηρότητα, ἐστεφάνωνε μὲ ὑπέροχον αἶγλην θυσίας αἵματος πολλὰς καὶ ἐπιμόνους ἥρωικάς προσπάθειάς. Οἱ Ἕλληνες ναῦται ἰδιαιτέρως, τῶν ὁποίων ἡ Πατρίς τόσα εἶχεν ὑποστηῆ, ἐδονήθησαν τὴν στυγμὴν ἐκείνην ἀπὸ ρήγος ὑπερηφάνου ἱκανοποιήσεως καὶ σιωπηλοὶ ἐδάκρυσαν ἀπὸ χαρὰν.

Τὴν ἔντονον αὐτὴν Ἑθνικὴν ἱκανοποίησιν ἦλθεν ἀτυχῶς νὰ σκιάσῃ τὸ πένθος διὰ δύο ἐνδόξους ἀλλὰ πολὺ ὀδυνηρὰς ἀπωλείας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ.

Ἡ πρώτη ἔπληξε τὰ ὀλίγα Ἑλληνικὰ ὑποβρύχια μὲ τὸν χαμόν, τὸν ἥρωικὸν χαμόν τοῦ Κατσώνη. Περιεπόλει τὴν 14^{ην} Σεπτεμβρίου τοῦ 1943 περὶ τὴν Σκιάθον μὲ τὴν προσδοκίαν σπουδαίας λείας. Ἀτυχῶς, ἀντὶ αὐτῆς ἀντιμετώπισε πάροπλον γερμανικὴν κορβέτιαν, ποὺ μὲ πληθὺς βομβῶν ἐπέφερε συντριπτικὰς ζημίας εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ὑποβρύχιον. Ἀνεδύθη τότε παράλυτος σχεδὸν ὁ Κατσώνης εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Εἰς τὴν κατὰστασιν ποὺ εἶχε περιέλθει δὲν τοῦ ὑπελείπετο παρὰ νὰ παραδοθῇ. Ἀλλ' οὔτε ὁ κυβερνήτης Λάσκος ἦτο ἀπ' αὐτοὺς ποὺ παραδίδονται, οὔτε τὰ Ἑλληνικὰ πληρώματα ἠθέλησαν ποτὲ νὰ μάθουν πῶς ὑποστέλλεται ἡ Σημαία. Ἐπεχείρησε λοιπὸν ὁ Κατσώνης ἀπεγνωσμένην πάλιν μὲ τὸ πυροβόλον του, ἀλλ' ὁ ἐχθρὸς πανίσχυρος τὸν κατακερματίζει. Φορεύονται ἐπάνω εἰς τὸ κανόνι τους ὁ κυβερνήτης Λάσκος μὲ πέντε ἐκλεκτοὺς ἀξιωματικούς του καὶ ὁ Κατσώνης βυθίζεται, μὲ ἐπηρμένην πάντοτε τὴν Σημαίαν, συμπαρασύρων εἰς τὸν ὕγρον του τάφον 26 ἀκόμη ὑπαξιωματικούς καὶ ναύτας. Ὁ ὑπαρχος Τσουκαλᾶς κολυμβῶν καρτερικῶς ἐπὶ 9 ὥρας διεσώθη εἰς τὴν Σκιάθον καὶ ἐκεῖθεν ἐπέστρεψε καὶ πάλιν εἰς Μέσσην Ἀνατολὴν, διὰ νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα.

Ὅλιγας ἡμέρας ὕστερον, τὴν 26^{ην} Σεπτεμβρίου 1943 ἡ Ὀλγα κατέπλεεν εἰς τὴν Λέρον μὲ τὸ Ἀγγλ. ἀ/τ *Intrepid* καὶ ἀμέσως σχεδὸν τὰ δύο πλοῖα ὑφίσταντο σφοδρὰν ἀεροπορικὴν ἐπίθεσιν ἀπὸ γερμανικὰ στούκας. Τὸ *Intrepid* κόβεται εἰς δύο ἀπὸ μίαν βόμβαν καὶ τὸ ἴδιον ὑφίσταται καὶ ἡ Ὀλγα. Φορεύεται ἀπὸ ριπὴν πολυβόλου ὁ γενναῖος τῆς Κυβερνήτης, ὁ πλωτάρχης Μπλέσσας, φορεῖται καὶ ὁ ἐκλεκτός του ὑπαρχος Γρηγορόπουλος καὶ ἐν μέσῳ οὐρανομήκους στήλης φλογῶν καὶ μαύρου καπνοῦ βυθίζεται τὸ τροπαιοφόρον ἀντιτορπιλικόν, περικλεῖον ἐντὸς τοῦ 4 ἀκόμη ἀξιωματικούς, 15 ὑπαξιωματικούς καὶ 50 ἄνδρας τοῦ πληρώματος. Κατόπιν ἥρωικῆς πράγματι καὶ ἐντόνου ζωῆς ἡ Ὀλγα, ποὺ εἶχε καταναγάσει τὴν Μεσόγειον μὲ τοὺς ἄθλους τῆς, ἀλλὰ καὶ ὁ Κατσώνης μὲ τὰς ἀξιολόγους ἐπιτυχίας του, ἑτερμάτιζαν τὴν εὐκλεῆ των θητείαν καὶ οἱ λαμπροὶ των κυβερνήται μὲ τὰ ἥρωικά των ἐπιτελεῖα καὶ τοὺς γενναίους των ναύτας εἰσῆρχοντο μὲ τὸν φωτοστέφανον τῆς δόξης εἰς τὸ πάνθειον τῶν Ἑλλήνων ναυμάχων. Ἐνα μῆνα κατόπιν σημειοῦται καὶ ἡ καταπληκτικὴ περιπέτεια τοῦ Ἀδρία. Προσκραοῦει εἰς νάρκην καὶ ἀποκόπτεται ὁλόκληρος ἡ πρῶρα του. Ὁ Κυβερνήτης του Ἀντιπλοίαρχος Τούμπας εἰς ὑψηλὴν ἐκδήλωσιν προσηλώσεως πρὸς τὸ σκάφος του, ἀντὶ νὰ τὸ ἐγκαταλείψῃ, ὅπως διετάχθη, τὸ ὁδηγεῖ μὲ μυρίας δυσχερείας εἰς τὴν ἀπέναντι Μικρασιατικὴν ἀκτὴν. Ἐκεῖ ἐπιτυγχάνει νὰ τὸ στεγανοποιήσῃ καὶ μὲ κομμένην τὴν πρῶραν τὸ ὁδηγεῖ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ἔγινε δεκτὸς ὁ Ἀδρίας μὲ ἐνθου-

σιώδεις έπευφημίας, διότι καθολική ύπῆρξεν ή εκτίμησις τῆς έμμονῆς καί τῆς έμπειρίας, χάρις εις τὰς όποίας έπετεύχθη ή θαυμαστή πράγματι διάσωσίς του.

Συνεχεῖς καί επίμονοι έξηκολούθησαν αἱ περιπολῖαι καί αἱ συνοδεῖαι τῶν Έλληνικῶν πολεμικῶν κατά τούς τελευταίους μῆνας τοῦ 1943 καί τούς πρώτους τοῦ 1944, εκτεινόμεναι εις όλην τήν εκτασιν τῆς Μεσογείου, ἀλλά καί εις μακρυνότερα ἀκόμη πελάγη. Διότι πράγματι δύο κορυβέται, ό Κριεζῆς καί ό Τομπάζης, ύπό κυβερνήτας δύο σημερινούς ναυάρχους τοῦ Έλληνικοῦ Ναυτικοῦ, τούς τότε πλωτάρχας Γ. Παραγιωτόπουλον καί Δ. Κιοσσέν, ξετέλεσαν δυσχερεστάτας συνοδεῖας εις τόν Βόρειον Ἀτλαντικόν, συμμετέσχον εις τήν σκληράν μάχην κατά τοῦ πληθους τῶν γερμανικῶν ύποβρυχίων καί αντιμετώπισαν τόν παγερόν χειμῶνα τῆς Ἰσλανδίας καί τῆς Νέας Γῆς. Ἀλλά καί εις τήν ἀπόβασιν τοῦ Ἀντζιο, ἀξιόλογος ύπῆρξεν ή συμμετοχή τῶν Έλληνικῶν πολεμικῶν καί τῶν ἀρματαγωγῶν, δραστηρία δέ επίσης έσημειώθη ή ένέργεια τῶν ύποβρυχίων καί τῶν ήμιολιῶν τοῦ Ἀντιπλοιάρχου Λόντου κατά τήν περίοδον αὐτήν.

Όλοι οἱ πόλεμοι έχουν καί τὰς σκιὰς των, Κυρίαί καί Κύριοι, καί ἡτο φαίνεται μοιραῖον εις τήν φωτεινήν δρεῖσιν τοῦ Έλληνικοῦ ναυτικοῦ νά παρεμβληθῇ μία όδυνηρά σκιά μέ τήν θλιβεράν στάσιν τοῦ Ἀπριλίου 1944. Δέν θά ἡτο όρθόν νά τήν παρέλθω έν σιωπῇ καί χωρίς κατάκρισιν. Πρέπει όμως — εἶναι καθῆκον ιστορικόν — νά τονισθῇ ότι πολλοί ἦσαν οἱ παράγοντες πού συνετέλεσαν εις τήν παροδικήν αὐτήν κάμψιν. Ἡ διασπορά τῶν πλοίων ἀπό τήν Νέαν Γῆν έως τόν Ἰνδικόν Ὠκεανόν, οἱ καινοφανεῖς βιοτικοὶ ὅροι, αἱ διαφορετικαί καί ρευσταί ἡγετικά ἀντιλήψεις, τὰ νοσταλγικά συναισθήματα τοῦ προσωπικοῦ, πού έστρεφε ἀνήσυχον τήν σκέψιν του πρὸς τήν δουλωμένην πατρίδα. Όλα αὐτά, ἴσως καί ἄλλαι ἀστοχίαι, έδωσαν πρόσφορον έδαφος εις τήν διαβρωτικήν ένέργειαν, πού ἡσκησεν ἀχαλίνωτος ή ξενοκίνητος ἀντεθνική προπαγάνδα. Ἀπό τήν σοβαράν αὐτήν κρίσιν, δημιουργήμα τῆς κακίας τῶν καιρῶν, εὔρεν, εὐτυχῶς μόνον του τὸ Ναυτικόν τήν ψυχικήν δύναμιν ν' ἀντιδράσῃ καί, χάρις εις τήν ἀνάθεσιν τῆς ἀρχηγίας τοῦ Στόλου εις τήν ρωμαλέαν ἡγεσίαν τοῦ ἀειμνήστου ναυάρχου Πέτρου Βούλγαρη, επέτυχε ν' ἀποτινάξῃ τὸ μῖasma καί νά επανέυρῃ τήν έντιμον πορείαν του εις τόν δρόμον τῶν ένδόξων του παραδόσεων.

Ἡ επάνοδος εις τήν όμαλότητα δέν έβράδυνε νά πραγματοποιηθῇ καί τὰ πλοῖα τοῦ στόλου επανέλαβαν δραστηρίως τήν πολεμικήν των προσπάθειαν. Αἱ κορυβέται Κριεζῆς καί Τομπάζης συμμετέχουν εις τήν μεγάλην ἀποβατικήν επιχείρησιν τῆς Νορμανδίας. Ἀλλά πολεμικά, ή Πίνδος, ή Κρήτη, τ' ἀρματαγωγὰ εις τήν ἀπόβασιν τῆς Ν. Γαλλίας. Τὰ ύποβρυχία κινούνται δραστηρίως καί στεφάνωνουν τήν δρεῖσιν των μέ τήν λαμπράν επιτυχίαν τοῦ Πιπίνου. Τὸ ύποβρυχιον

αυτό, ὑπὸ κυβερνήτην τὸν Ὑποπλοίαρχον Κ. Λούνδραν, κατόπιν ἐπιμόνον παρακολουθήσεως, βυθίζει εἰς τὸ Καρλόβασι τῆς Σάμου τὸ ὑπὸ γερμανικὴν σημαίαν πρῶην Ἰταλικὸν ἀντιτορπ. *Calafatinì* 925 τόννων καὶ ἐπιφέρει σοβαρωτάτας ζημίας εἰς τὸ φορτηγὸν Ὁρίων καὶ ἄλλα γερμανικὰ πλοῖα ἠγκυροβολημένα εἰς τὸ Καρλόβασι. Θερμοὶ ἦσαν οἱ ἔπαινοι καὶ δίκαιαι αἱ ἠθικαὶ ἀμοιβαὶ πρὸς ἐπηκολούθησαν. Χαρακτηριστικὸς ὅμως εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Στόλου ἐξεδήλωσε τὴν ἱκανοποίησίν του διὰ τὸ κατόρθωμα. Τρεῖς μόνον λέξεις ἐτηλεγράφει εἰς τὸν *Πιπῖνον*: «Μπράβο σας παιδιά!».

Νομίζω ὅτι καμμία μεγαλορρημὼν ἡμερησία διαταγὴ δὲν ἤμποροῦσε νὰ ὑπερβάλῃ εἰς θερμότητα τὴν αὐθόρμητον ναυαρχικὴν ἀναφώνησιν.

Μὲ παρόμοιον ἐγκάρδιον ἔπαινον, τρεῖς μῆνας ὕστερα, ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος ὑπεδέχετο τὸν στόλον του. Διότι εἶχε σημάνει πλέον ἢ ποθητὴ ὥρα. Τὸ φωτεινὸν ἀπόγευμα τῆς 17ης Ὀκτωβρίου 1944 ἡ ἱστορικὴ Ἑλληνικὴ ναυαρχίς, ὁ Ἀβέρωφ, ἔπλεε πρὸς τὸ Φάληρον, διὰ νὰ τερματίσῃ τὴν ἔντιμον θητείαν του εἰς τὴν αἵγλην μιᾶς ἀκόμῃ καλλυνίκου ἐπιστροφῆς. Τὸν ἠκολούθουν ὅλα τὰ πλοῖα τοῦ στόλου τοῦ Ἑλληνικοῦ, πρὸς μετὰ μακρὰν ἀλλ' ἔνδοξον ἀπουσίαν ἐπανήρχοντο ὑπερήφανα εἰς τὰ ἐλεύθερα τῶρα Ἑλληνικὰ ἀκρογιάλια. Εἶχε περάσει πλέον ἢ μαίρη σκιὰ τῆς δουλείας καὶ ὁ ἥλιος εἰς μίαν θριαμβευτικὴν δύσιν ἄπλωνε τὴν πορφύραν του ἐπάνω εἰς τὴν γαλανὴν Φαληρικὴν ἀγκάλην.

Μὲ τὴν ἀθρόαν ἀγκυροβολίαν τῶν νικηφόρων πλοίων ἐσκίρτησαν τὰ δοξασιμένα νερὰ τῆς Σαλαμῖνος. Ἡ Ἑλλὰς ὁλόκληρος ἐδονήθη ἀπὸ χαρὰν καὶ ἡ ἕως χθὲς δουλωμένη Χώρα, ὕστερα ἀπὸ δάκρυα πολλὰ θλίψεως, ὑπεδέχετο τῶρα μὲ δάκρυα εὐγνωμοσύνης τοὺς Ἑλληνας ναύτας. Εἶχαν φανῇ ἄξιοι τῆς Πατρίδος.